

شاهنامه‌ی فردوسی

تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات

مهری بیضی

دیبا

شاهنامه‌ی فردوسی
تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات

نوشتۀ مهری بهفر

تهران، خیابان میرعماد، خیابان سیزدهم، شماره سیزده	فرهنگ نشرنو
تلفن ۰۲۱۸۷۴۵۰۰۰	نوبت چاپ
اول ۱۳۹۳	شمارگان
۱۱۰	کاوا
کاوا	چاپ
ناظر چاپ	همید دمیرچی

همۀ حقوق برای فرهنگ نشرنو محفوظ است.

فهرست بخانه	-
نامۀ	بهفر، مهری، ۱۳۵۱ -
عنوان	غذارادا
مشخصات	شاهنامه. شرح
عنوان و نام پدیدآور	شاهنامه‌ی فردوسی: تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات / مهری بهفر.
مشخصات	شناسنامه: نو، ۱۳۹۲،
ج	مشخصات ظاهری
ج	فروست
ج	بابک
ج	بابک دوره
ج	فایا
ج (چاپ اول: ۴۱)	وضعیت فهرست نویسی
ج (چاپ اول: ۴۱)	یادداشت
ج (چاپ اول: ۱۳۹۲) (ف)	یادداشت
	یادداشت
	یادداشت
	یادداشت
	عنوان دیگر
	موضوع
	موضوع
	موضوع
	شناسه افروزه
فردوسی، ابوالقاسم	ردۀ بنده کنگره
۲۲۹ - ۴۱۶ قق. شا	۸۱۱/۲۱
شعر فارسی -- قرن ۴ قق.	۳۷۷۴۲۲
شعر فارسی -- قرن ۴ قق. -- تاریخ و نقد	شماره کتابشناسی ملی
فردوسی، ابوالقاسم	۲۲۹ - ۴۱۶ قق. شاهنامه. شرح
PIRF495/ب۹/۱۳۹۱	۳۹۰۰ تومان

قیمت
آسیم
مرکز پخش
تلفن و دورنگار
۸۷۴۰۹۹۲

۶

حسین مکی گلاب

۷

روح الله خانقی

www.Ketab.ir

سکه‌ای کاندرو سخن فردوسی تو سوی نشاند
نند رو که گز ر حمه‌ی سو سه
ولز - لای کرسی مر مس سه سخن
ود چه بارش به بالا برد و بر کرسی نشاند

بن یمین شریعه‌مدتی
قرن هشتم

فهرست

۱. پیشنهادهای درآمد تر خواندن متن
۲. جدول نسبتی مشاری و نویسی و نسانه‌های رهنمایی متن
۳. جدول نسبتی دوامی و نسبتی هدای رهنمایی متن
۴. پادشاهی نوذر دوامی و داده بود
۵. پادشاهی زوته‌ها سبب پیش‌بازاری
۶. پادشاهی کیقباد حمد سال بود
۷. برگردان عربی: هفتح بن علی بنداری عربی
۸. برگردان انگلیسی: برادران وازنر
۹. راهنمای فهرست‌ها
۱۰. فهرست واژه‌های گزرنی شده
۱۱. فهرست واژه‌های ریشه‌شناسی شده (ایرانی باستان)
۱۲. فهرست واژه‌های عربی
۱۳. فهرست واژه‌های غیرایرانی و غیرعربی
۱۴. فهرست نام کسان
۱۵. فهرست نام مکان
۱۶. بیت باب
۱۷. راهنمای کتابنامه
۱۸. کتابنامه‌ی فارسی
۱۹. کتابنامه‌ی لاتین

پیشنهادهایی را، راحت تر خواندن این کتاب

برای راحت تر خواندن در نظر بگیرید. مرجعهای سنتی به خسته هدایت موردنیز، بتدریج مصادر
محترف شرح را به خوبی دارند و تدقیق می کنند:

۱. نسخه بدل‌ها، که اختلاف است. این‌ها یا چاپ‌های مختلف با متن را نشان می‌دهد. قسم
نسخه بدل‌ها را زیرین قدم متن نسبت به اصلی بعد زیست صمی می‌آید.

۲. گزارش و توضیح لغات، عبارت و اصطلاحات کنایی، مجازی، استعاری و... که در زیر
نسخه بدل‌ها آمده است. در این بخش عبارت عبارت موجود در بیت به ترتیب ماده‌شناسی
گزارش شده است و با این مشخصه نشان داده می‌شود.

میان مترادف‌هایی که برای یک کلمه یا تعبیر متفاوت در یک دایره‌ی معنایی قرار دارد
ویرگول و اگر معنایی دوم یا سومی برای آن ارائه شده باشد، از آن "نیز" یا "همچنین" آورده
شده است. اگر بیت دارای دو معنی یا بیش‌تر باشد و مشاء این جهت معنایی در تعدد معانی
لغات، ترکیبات کنایی، استعاری و... باشد، در این صورت با ۱۰ معنای مختلف برآمده از
یک لغت یا عبارت نشان داده است.

در بخش پایانی گزارش لغات، اگر ریشه‌شناسی ازانه شده باشد، این معانی لغت و
ریشه‌شناسی نقطه ویرگول قرار گرفته و این دو بخش را از هم متمایز کرده اند.

بانام کسان و مکان و همه‌ی اسامی خاص هم مثل لغات رفتار شده، جز آن که در این بخش
می‌توان توضیحات اساطیری - حماسی متون دیگر را هم یافت که می‌کوشد ریشه‌ها و
چگونگی بازنموداین اسامی را در منابع دیگر نشان دهد و تبیین کند.

۳. بخش بعدی که در ذیل گزارش لغات قرار می‌گیرد و معمولاً با ستاره نشان داده می‌شود،
مقایسه‌ی درونمایه‌ها، مضامین و شخصیت‌های شاهنامه با متون دیگر است.

۴. آخرین بخش زیر هر بیت هم، معنای بیت است که با مربع توخالی نشان داده شده است. شاید دو هلال و قلابی که در این بخش مشاهده می‌شود نیازمند توضیحی مختصر باشد. دو هلال به همان معنی معهود خودش به کار رفته است: به معنای "یعنی" یا "به عبارت دیگر"؛ برای وقتی که لازم باشد معنی را به بیان یا عبارت دیگر بازگفت. و قلاب برای پر کردن بخش‌هایی است که به قرینه‌ی لفظی یا معنوی از بیت حذف شده‌اند و در بیت دیده نمی‌شوند و یا به منظور تأکید یا روشن کردن نکته‌ای می‌آید. برای نمونه نگاه کنیم به بیت ۷۷ داستان

ضد اک:

گرانمایه هم شاه و هم نیکمرد / ز ترس جهاندار بابا دسرد
... آن مرد] والاتبار، هم شاه [عرب‌ها] بود و هم انسانی نیکوکار، [چنان‌که] از فرط خداترس همواره آوسرد بر لب داشت (از ارتکاب گناه بیمناک و نگران بود). کلمات دستل قلب به قرینه‌ی لفظی یا معنوی از بیت مذوف‌اند و در سطح بیرونی کلمات بیت در اینجا نداشتند، یعنی هر بیت را می‌توان هم با در نظر گرفتن کلمات داخل قلاب خواند و هم بی آن.

نکته‌ی دیگر درباره بیات است که با یکدیگر معنای پیوسته‌ای دارند و به اصطلاح موقوف‌المعانی‌اند. در آخر بیان بیت بیت‌ها ویرگول به نشانه‌ی ناتمام بودن جمله و عبارت می‌آید و در ابتدای معنایی (و می‌بینید) پیوسته سه نقطه می‌آید، به معنای این‌که بخش اول این جمله/عبارت در بیت بالا و معنی این‌جایی که در ذیل بیت پیش آمده است. وقتی ابیات به هم پیوسته یا موقوف‌المعانی‌اند و بیش از یک معنا برای آن‌ها ارائه شده است، معنی اول بیت موقوف‌المعانی اول را باید رممعی اول بیت دوم پی‌گرفت و معنی دوم بیت اول را در معنی دوم بیت دوم.

نسخه‌بدل‌ها بیش تر برای دانشجویان و کسانی که بر شاهنامه کار می‌کنند قابل استفاده است. از نسخه‌بدل‌ها که بگذریم بر حسب زمینه‌ی کار، علاقه و کنجکاوی خوانندگان مختلف، سطوح متفاوت این شرح می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. اما طروح متفاوت با قلم‌ها و مشخصه‌های خاص، هر یک به سادگی در متن قابل یافتن است و وظیفن استقیماً به هر یک از سطوح آن مراجعه کرد.

به کسانی که فقط می‌خواهند متن شاهنامه را همراه با معنی ابیات آن بخوند و پیش روند و نه بیش تر، پیشنهاد می‌کنم فقط بیت و معنی اش، یعنی آخرین بخش ذیل هر بیت را که با مربع توخالی نشان داده شده، بخوانند.

شاید اشاره به این نکته نیز لازم باشد که چنانچه متن موجود با نسخه‌هایی که در فهرست راهنمای نسخه‌بدل‌ها آمده اختلافی داشته باشد، این اختلاف در زیر هر بیت، در محل نسخه‌بدل‌ها گزارش می‌شود. اگر نشانه‌ی نسخه‌بدلی در زیر ابیات نیاید، به معنی برابر بودن

آن نسخه با متن است. و در صورتی که هیچ نسخه بدایی در ذیل بیت نیامده باشد، به معنی برابر بودن نسخه بدل‌ها یا یکدیگر و با متن است. همین طور اگر زیر هر بیت گزارش و توضیح لغات نیامده باشد، معنی اش این است که پیش تر این لغات و ترکیبات در همین معنی گزارش شده است.

مهری بهر

mehrubehtar@gmail.com

جدول نشانه‌های اختصاری نسخه‌بدل‌ها

ردیف	نام کتاب	تاریخ انتشار	نام نسخه	نام بدل
۱. ف	نسخه‌تاشی مدنی مدنی فلورانتس	۱۴۶۱ق		
۲. ب	نسخه‌ی عربی بر دان اداری	۶۲۰-۶۲۱ق		
۳. م	نسخه‌ی موزعه‌ی	۶۷۵ق		
۴. س	نسخه‌ی دانشگاه سن پترزبورگ	به اختصار اواخر قرن هفت و ویل فرن هستم		
۵. ن	نسخه‌ی لینینگراد	۷۳۲ق		
۶. ح	شاهنامه‌ی مستوفی، حاشیه‌ی ظفر نامه	۸۰۷ق		
۷. خ	نسخه‌ی موسسه‌ی خاورشناسی روسیه شماره‌ی ۱	۸۴۲ق		
۸. خ	نسخه‌ی موسسه‌ی خاورشناسی روسیه شماره‌ی ۲، چون اریخ - به گمان حدیث سا ۸۱-۸۵۰ق			
۹. ق	نسخه‌ی قاهره	۷۴۱ق		
۱۰. بر	دستنویس کتابخانه دولتی برلین	۸۹۴ق		
۱۱. ت	چاپ ترнер مکان	۱۸۲۹م		
۱۲. به	چاپ بمبئی	۱۲۷۶ق		
۱۳. پغ	چاپ بروخیم (از روی نسخه وولرس)	۱۳۱۳خ		
۱۴. مو	چاپ ژول مول	۱۸۷۶-۱۸۷۸م		

شانزده

شاهنامه‌ی فردوسی، تصحیح انتقادی و شرح یکایک ابیات

۱۹۶۳ م	چاپ مسکو	۱۵. مس
۱۹۶۳ م	ملحقات مسکو	۱۶. م.۰۲
۱۳۶۸ خ	چاپ خالقی مطلق (دفتر یکم)	۱۷. خا
۱۳۷۳ خ	چاپ قریب - بهبودی	۱۸. قب
۱۳۸۰ خ	چاپ جیحونی	۱۹. ج

جدهل نشانه‌های آوانویسی و نشانه‌های راهنمای متن

۱	ت	ت	ت	آوانویسی
۲	ش	ش	ش	نشانه
۳	ه	ه	ه	بلند
۴	گ	گ	گ	گونه‌ای (genre)
۵	ک	ک	ک	گونه‌ای «کوتاه» (انگلیسی)
۶	ب	ب	ب	کوهه‌ی کوتاه هم کوهه‌ی بسط شد و هم بلند
۷	ک	ک	ک	گونه‌ای کسره‌ی کوتاه (در ویرایش اولی)
۸	ب	ب	ب	گونه‌ای کسره‌ی بلند، بلندتر از (کسره)
۹	م	م	م	کسره‌ی کشیده (یا مجهول)
۱۰	خ	خ	خ	ضمه (خسته)
۱۱	ه	ه	ه	ضمه‌ی بلند (واو مجهول)
۱۲	ی	ی	ی	یا (یا کوتاه)
۱۳	ا	ا	ا	یا (یا بلند)

او بلند	ú
ک	k
گ	g
غ	γ
خ	x
خواستایی	x ^v
گونه‌ای "س" در پارسی باستان	č
ج	č
ج	č
ت	t
ت" در اوستایی	ا
"ت" اوستایی / "ط"	ѣ
د	θ
ذ	d
پ	δ
ب	p
و" در پهلوی اشکانی و ساسانی	b
گونه‌ای "و"	β
ف	w
ن	f
نگ	n
م	ŋ
و	m
ل	v
ر	l
ر	r

جدول نشانه‌های آواتوریسی و نشانه‌های راهمایی متن

نحو زده

ز	z
س	s
گونه‌ایی "ش" "ص"	s
ش	š
س	š
ه	h
گونه‌ایی "د" "ح"	h
الف	h
ع	h

- حروف خصه ری اندیشه اف، سه خصه خون هر دست نست.
- عدد نسبت نگر سه رده بیان می‌دانند: نست: مگر زین که سه از تصاروهای ایات. حرف ختصاری بیاید و دستان مورد نظر را منحصر کنند.
- نک: سه یعنی بیش فر نگاه است. جزو این همین کلسه در متن. برای یافتن آن می‌توانید ز فهرست واژه‌ها کمک بگیرید.